

REABILITAREA VICTIMEI INFRAȚIUNII COMISE PRIN CONSTRÂNGERE PSIHIcĂ

Mariana GRAMA (TIMOTIN),

doctor în drept, conferențiar universitar,

Departamentul Drept Penal al Facultății de Drept

a Universității de Stat din Moldova

Everyone is currently talking about violence, given that it has a tangent both in the social sphere and in the psychological, medical and legal spheres. The consequences of applied violence, regardless of its form, can be attributed to the most serious psychological trauma. Disorders that occur as a result of violence affect all spheres of human: cognitive functioning, sleep, can lead to personality changes, etc.

Rehabilitation of victims of crime committed with the application of mental coercion, as well as other types of victims enjoy the support services provided by the legislation in force.

Keywords: *mental coercion, mental violence, rehabilitation, crime, psychological counseling.*

Despre violență actualmente vorbesc toți, dat fiind faptul că ea are tangență atât cu sfera socială, cât și psihologică, medicală, juridică. Consecințele violenței aplicate, indiferent de forma ei, pot fi atribuite la cele mai grave traume fizice, dar cel mai des, psihologice. Dereglările care apar în rezultatul aplicării violenței afectează toate sferile funcționării omului: cognitivă, somnul, poate duce la modificări de personalitate etc. În special, violența aplicată în copilărie influențează tot restul vieții persoanei.

Demersul nostru este despre comportament, agresivitate, violență, dar și despre eventuale posibilități de reabilitare ale victimei unei infracțiuni comise cu aplicarea constrângerii psihice.

Cel mai des constrângerea psihică este aplicată în infracțiunile de violență în familie, dar nu este exclus să fie aplicată și pentru “a impune” victima să comită alte infracțiuni.

Intenția de a răni pe celălalt implică o consecință negativă pe care o suportă victima comportamentului agresiv chiar dacă acesta nu-și atinge finalitatea. Agresivitatea nu presupune în mod obligatoriu durere fizică, chiar dacă provoacă suferință. Agresivitatea se manifestă atunci când consecințele ce rezultă de pe urma unui comportament agresiv sunt percepute de către victimă ca fiind „aversive”. Ținând cont de acest lucru, sunt agresive nu doar atacurile fizice directe ci toate comportamentele care produc dezonoarea victimei, jena acesteia, imposibilitatea de a-și atinge scopurile.

Există mai multe definiții ale agresivității. Baron A. și Richardson D. consideră că termenul de agresivitate se referă la toate formele de comportament ce urmăresc producerea suferinței unui alt organism viu, în condițiile în care acesta nu-și dorește un astfel de tratament[1; p.7].

Ce este violența? Definiția comună a violenței se aseamănă cu definiția psihologică a agresivității atunci când vorbim despre un comportament interpersonal al cărui intenție este de a produce un prejudiciu. Cele două definiții se diferențiază totuși când se referă la alte caracteristici ale noțiunilor în cauză. Fie că se manifestă persuasiv, fie că este defensivă, agresivitatea se poate adapta devenind indispensabilă supraviețuirii individului sau speciei, dar nu putem spune același lucru despre violență. Nimic nu poate justifica un act de violență (!?)- *n.a.* Toate comportamentele violente sunt și agresive, dar nu toate manifestările agresive sunt și acte violente [2; p.14-15].

Nu există un consens universal al definiției violenței. Definițiile date acestui cuvânt ne arată care sunt valorile pe care societatea le cultivă și le protejează la un moment dat în timp, și pot îmbrăca conotații filosofice, juridice, sociologice, medicale și criminologice.

Violența descrie comportamente care nu sunt acceptabile în societate, care sunt dezaprobată și sancționate prin norme care stabilesc nu atât regulile generale de conduită pentru individ în societate, cât pragul dincolo de care societatea trebuie să intervină pentru a menține ordinea și pentru a-și apăra valorile precum dreptul la liniște, familia, respectul față de semenii și a. Întorcându-ne la titlul lucrării ne întrebăm dacă constrângerea psihică este o formă a violenței sau invers?

Violența umană, purtând cu sine latura negativă și potențialul oamenilor de vătămare, apare în toate mediile sociale, deseori are conotații criminale și are capacitatea de a se extinde.

Violența interpersonală care cuprinde manifestările violente dintre indivizi se poate manifesta sub formă fizică, economică, psihologică, verbală sau sexuală [3; p.33].

Violența psihologică se referă la toate acțiunile care aduc atingere sau încearcă să lezeze integritatea mintală a unei persoane. În această categorie pot fi incluse diverse acte, printre care insulta, critica nefondată, intimidarea ori amenințarea [3; p.34].

Violența verbală întâlnită în multe interacțiuni umane, este exprimată prin debit verbal, tonalitate ridicată ori schimbarea subiectului în mijlocul unei conversații [3; p.34].

Autoarea Gătej M.[4; p.27-28] atunci când vorbește despre formele de violență domestică împotriva femeilor enumeră și violența psihologică/psihică, care în opinia dânzei include violența emoțională și cea verbală și are în vedere comportamente precum: insulte, jigniri (referitoare la aspectul fizic, la capacitățile intelectuale sau la îndeplinirea responsabilităților pe care le are victima), amenințări, intimidare, șantaj emoțional, inducerea fricii, presiune continuă, teroare, privare de alimente sau de somn, discreditare în fața celorlalți.

Denumită și „abuz emoțional”, violența psihologică este folosită pentru a manipula și controla; efectul este cumulativ în timp și poate avea consecințe grave și pe termen lung pentru victimă.

Violența psihologică sau abuzul emoțional poate fi comis asupra, cel mai des, a femeilor, copiilor, vârstnicilor în cadrul violenței domestice. Nu este exclus acest tip de violență nici în relațiile de serviciu, extrafamiliale (practic oriunde). La etapa contemporană, când întâlnești conduită violentă a indivizilor absolut oriunde, când ea este prezentă în toate mediile sociale (în familie, la serviciu, în transportul public, la magazin, la policlinica de sector, pe stradă etc). despre violența psihologică/psihică trebuie de vorbit, probabil, mai des, despre impactul ei asupra persoanei, dar și despre suferințele pe care le poate provoca. Este absolut necesar de discutat, dar, și trebuie de intervenit cu anumite măsuri de prevenire a acestui fenomen, or, de reabilitare a victimelor, în cazul în care a avut loc.

Specialiștii consideră că violența sau abuzul psihologic se manifestă prin acte de umilință, amenințări, insulte, critică intensă, ridiculizare, porecle sau epitete jignitoare, izolare socială, posesivitate extremă.

Violența sau abuzul emoțional constă în expunerea repetată la situații al căror impact depășește capacitatea de integrare psihologică. Abuzul emoțional vine din partea unei persoane care se află în relații de încredere, răspundere sau putere cu victima.

Abuzul emoțional poate fi combinat și cu alte forme de violență sau abuz, dar se poate manifesta izolat prin injurii, amenințări, intimidări, umiliri verbale și nonverbale; terorizări; restrângeri ale libertății de acțiune; denigrări; acuzații nedrepte; discriminări; privarea de satisfacerea nevoilor personale esențiale (mâncare, somn etc).

Abuzul emoțional este considerat de specialiști un remediu sigur care îi va reaminti victimei despre posibilitatea recurgerii la forță fizică în orice moment.

Abuzul emoțional mai poate fi exemplificat prin următoarele: forțarea persoanei să facă lucruri ilegale (inclusiv, să comită infracțiuni - *n.a.*), aducerea unor acuzații false, punerea de porecle, vânărea de greșeli, amenințări verbale, intimidarea, jignirile, manipularea emoțiilor, rememorarea unor lucruri neplăcute, expunerea la acte degradante, imitarea și îngânarea, tăcerea, refuzul de a face ceva împreună, ignorarea, invocarea vinovăției, manipularea, reținerea de la afecțiune, reproșuri și resentimente, nagarea sau deposedarea de responsabilități, ridiculizarea preferințelor alimentare ale victimei, șantaj cu amenințări de suicid, ruperea hainelor, aruncarea cu obiecte sau mâncare, încuierea victimei afară sau înăuntru, interzicerea să folosească telefonul ș.a.[4; p.50-51].

Violența emoțională are ca efecte: frica, depersonalizarea, degradarea, distorsionarea realității, deci, un comportament al victimei convenabil celui ce aplică violența. Violența emoțională reprezintă un factor central de control și manipulare a victimei. Violența/ abuzul psihologic/emoțional are consecințe pe termen lung asupra victimei, sănătății sale mintale, comportamentului și stimei de sine. Dacă abuzul se manifestă în mod repetat și constant acesta afectează psihicul victimei, structura personalității, afecțiunea, percepția, adaptarea, capacitatea de relaționare.

După cum vedem specialiștii, dar și actele normative utilizează diverși termeni: *violență psihologică, violență psihică, abuz emoțional, violență emoțională, violență verbală, constrângere psihică*. Din context, se crează impresia că autorii folosesc acești termeni în calitate de sinonime.

Este violența psihologică/psihică egală ca și concept cu constrângerea psihică?

Constrângerea psihică potrivit Hotărârii CSJ *Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală* nr.17 din 07.11.2005 [5; p.297] reprezintă amenințarea persoanei cu un pericol grav pentru ea sau pentru o altă persoană, în astfel de condiții încât să-i inspire temerea serioasă că acel pericol nu va putea fi înlăturat decât prin cedarea în fața amenințării.

În opinia altor autori constrângerea psihică presupune înfrângerea sau paralizarea rezistenței victimei, concretizată în amenințarea cu aplicarea imediată a violenței fizice, dacă victima nu se va conforma cerințelor făptuitorului [6; p.555] ori situația în care persoana săvârșește o faptă prevăzută de legea penală sub imperiul unei amenințări cu un pericol grav pentru ea sau pentru o altă persoană, care nu poate fi înlăturat în alt mod [7; p.34]. Or, în cazul constrângerii psihice (morale) este anihilată libertatea de decizie a făptuitorului, acesta săvârșind o faptă prevăzută de legea penală, care nu este rezultatul voinței sale, ci al voinței celui care exercită constrângerea. Drept cauză unică a constrângerii psihice este amenințarea [8; p.247]. Practic toți autorii, dar și mai multe legislații penale pun semnul egalității între constrângerea psihică și amenințare.

Legea nr.45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie utilizează termenul *violență psihologică* care presupune *impunere a voinței sau a controlului personal; provocare a stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, luare în derâdere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor, amenințări verbale, afișare ostentativă a armelor sau lovire a animalelor domestice, neglijare; implicare în viața personală; acte de gelozie; impunere a izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială; izolare de familie, de comunitate, de prieteni; interzicere și/sau creare a impedimentelor în realizarea profesională ori interzicere și/sau creare a impedimentelor în realizarea programului educațional în instituția de învățământ; persecutare prin contactarea sau încercarea de a contacta prin orice mijloc sau prin intermediul altei persoane victima căreia i s-a cauzat o stare de anxietate, frică pentru siguranța proprie ori a rudelor apropiate, fiind constrânsă să-și modifice conduita de viață; deposedare de acte de identitate; privare intenționată de acces la informație; alte acțiuni cu efect similar.*

Totuși, poate fi oare pus semnul egalității între violența psihologică/psihică/emoțională și constrângerea psihică? Aparent, într-un sens mai larg, acestea se suprapun. Chiar și dicționarele explicative pun semnul egalității între acestea două. De exemplu termenul **constrângere** este explicat - *a sili pe cineva să facă un lucru; a forța, a obliga; a soma* [9], iar **violența**- *a comite un act de violență;*

a constrânge, a sili, a forța [10]. După noi, violența este cuprinsă de constrângere, însă în această lucrare concretă, dat fiind că nu este una strict de drept, le vom utiliza ca și termeni cu sens identic.

Astfel, constrângerea psihică/violența psihologică/psihică aplicată față de victimă este mai puțin vizibilă. Victima, de regulă, păstrează aparențele în public, iar agresiunile se petrec „în spatele ușilor închise”. Constrângerea psihică ca și cea fizică reprezintă risc major pentru sănătatea victimei. Pe lângă efectele imediate asupra sănătății psihice, ea crește riscul dobândirii unor probleme de sănătate severe pe termen lung.

În nota analitică elaborată cu suportul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) și a Entității Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor (UN Women) în cadrul Proiectului comun ONU “Consolidarea sistemului statistic național” implementat împreună cu Biroul Național de Statistică (BNS) [11; p.7-10] este specificat că în cazul **violentei psihologice**, consecințele sunt pe termen lung, fiind generate de stresul post-traumatic, care rezultă în probleme ale sistemului nervos somatic și celui psihosomatic. De asemenea, o ancheta realizată la nivelul UE privind violența împotriva femeilor arată că, pe lângă efectele majore produse asupra sănătății mintale a femeii, formele multiple și repetitive ale violenței psihologice subminează autonomia acesteia, ceea ce echivalează cu pierderea autonomiei în viața privată și de familie. De menționat că, însăși caracteristicile socio-economice ale femeilor victime ale acestei forme de violență nu diferă de cele generale ale victimelor fenomenului dat (formele psihologică, fizică sau sexuală). Cele mai vulnerabile acestei forme de violență rămân a fi femeile din mediul rural (62,9%) față de cele din mediul urban (55,1%). De asemenea, cele mai afectate pe parcursul vieții sunt femeile din grupa de vârstă de 45-59 ani (66%), iar cel mai puțin - cele tinere de 15-24 ani (50,2%).

Totuși, tabloul este cu totul diferit din perspectiva intensității fenomenului, pe măsura înaintării în vârstă a femeilor, ratele prevalenței acestei forme de violență sunt în descreștere. Astfel, în medie, fiecare a treia femeie de 15-34 ani a confirmat experiențe de violență psihologică, pe când în rândul femeilor în vârstă de 55-65 ani experiențe de genul dat au fost confirmate de către fiecare a cincea femeie.

Femeile divorțate sau separate (83,3%), vădulele (60,3%) și femeile căsătorite (56,8%) se confruntă cu cele mai multe experiențe de violență psihologică pe parcursul vieții, iar cele mai puține - femeile ce trăiesc în concubinaj (51,1%). Astfel, se poate constata că, lipsa unui statut oficializat al relațiilor maritale constituie într-o oarecare măsură un factor psihologic de abținere pentru agresor în producerea acestei forme de violență.

Însăși frecvența violenței psihologice în familie variază de la experiențe unice la cele multiple, cele din urmă predominând. Astfel, 65,4% dintre femei au fost victime ale cazurilor multiple de violență psihologică din partea soțului/partenerului pe parcursul vieții. Însăși formele, prin care este exprimat

fenomenul dat asupra femeilor, variază de la agresiuni verbale (67,4%) la umilințe (64%) și insulte (57,9%).

Suplimentar, femeile frecvent sunt supuse și unui control din partea soților/partenerilor de viață cu tendințe de orientare spre *izolare socială*. Și în cazul dat, cele mai vulnerabile acestei forme de violență rămân a fi femeile rurale (58,3%). Prevalența acestei forme de violență pe parcursul vieții fiind cea mai ridicată în rândul femeilor tinere de 15-24 ani (68,9%), iar cea mai joasă în rândul celor vârstnice de 60-65 ani (41%). Intensitatea acestei forme de violență este în descreștere pe măsura înaintării în vârstă a femeii. Dacă în cazul femeilor tinere de 15-24 ani rata prevalenței violenței psihologice orientate spre izolare socială pe parcursul ultimului an a fost de 51,6%, atunci în rândul celor adulte de 45-54 ani și celor vârstnice de 60-65 ani ratele prevalenței au constituit 26,7% și, respectiv, 15,4%. Cel mai frecvent pe parcursul vieții sunt supuse acestei forme de violență femeile divorțate sau separate (72,6%) și cele căsătorite (54,5%). Totodată și peste jumătate dintre femeile care trăiesc în concubinaj (50,5%) s-au confruntat, de asemenea, cu fenomenul dat.

Preocuparea comunității europene pentru subiectul reabilitarea victimelor infracțiunilor s-a materializat într-o serie de acte internaționale adoptate de-a lungul timpului, printre care: Convenția europeană privind compensarea victimelor infracțiunilor violente (Strasbourg, 24 noiembrie 1983), Recomandarea R (85)11 privind poziția victimei în cadrul dreptului penal și al procedurii penale, Comunicarea Comisiei Europene “Victimele infracțiunilor în Uniunea Europeană- reflecții privind standarde și acțiune“ (14 iulie 1999), Decizia-cadru 2001/220/JAI a Consiliului European privind poziția victimelor în procedura penală (15 martie 2001), Cartea verde “Compensarea victimelor infracțiunilor” a Comisiei Europene (28 septembrie 2001), Directiva Consiliului Europei nr.2004/80/EC din 20 aprilie 2004 privind despăgubirea victimelor infracțiunilor.

La nivelul Uniunii Europene, a fost adoptată și Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității prin care a fost înlocuită Decizia-cadru 2001/220/JAI a Consiliului, care printre altele stabilește în art.9 cu titlul **Sprijinul din partea serviciilor de sprijinire a victimelor** că:

(1) Serviciile de sprijinire a victimelor, astfel cum sunt menționate la articolul 8 alineatul (1), furnizează cel puțin:

(a) informațiile, consilierea și sprijinul relevante pentru exercitarea drepturilor care revin victimelor, inclusiv în ceea ce privește accesul la sistemele publice naționale de despăgubire în cazul daunelor penale, precum și cu privire la rolul victimelor în cadrul procedurilor penale, inclusiv pregătirea pentru participarea la proces;

(b) informații privind sau trimitere directă la orice servicii specializate de sprijinire relevante existente;

(c) sprijinul emoțional și, dacă este disponibil, cel psihologic;

(d) consiliere privind aspectele financiare și practice subsecvente infracțiunii;

(e) cu excepția cazului în care este furnizată de alte servicii publice sau private, consiliere cu privire la riscurile de victimizare secundară și repetată sau de intimidare și răzbunare, precum și la prevenirea acestora.

(2) Statele membre încurajează serviciile de sprijinire a victimelor să acorde o atenție deosebită nevoilor specifice ale victimelor care au suferit un prejudiciu considerabil ca urmare a gravității infracțiunii.

Având în vedere instrumentele internaționale și practica altor state, în 2016 în Republica Moldova a fost adoptată Legea nr.137/2016 din 29.07.2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor [12].

Potrivit Legii nr.137/2016 reabilitarea victimelor infracțiunilor, precum și a drepturilor acestora, se realizează prin punerea la dispoziție a unor servicii de suport.

Serviciile de suport au ca scop oferirea de consultații și sprijin în comunicarea victimelor cu autoritățile publice, de asistență pentru recuperare fizică, psihologică și socială.

Serviciile de suport își realizează scopul prin acțiuni speciale de consiliere psihologică, asistență juridică și socială.

Victimele infracțiunilor beneficiază de următoarele servicii de suport:

- a) consiliere informațională a victimelor infracțiunilor cu privire la drepturile sale și serviciile de care pot beneficia;
- b) consiliere psihologică;
- c) asistență juridică garantată de stat;
- d) compensare financiară de către stat a prejudiciului cauzat prin infracțiune.

Toate tipurile de servicii de suport prevăzute de lege sunt relevante și victimelor infracțiunilor comise prin constrângere psihică.

Subiecții abilitați să acorde servicii de suport victimelor sunt: Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Justiției, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Finanțelor, Procuratura Generală, Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat, subdiviziunile teritoriale de asistență socială, alte autorități ale administrației publice centrale și locale, precum și reprezentanți ai societății civile.

Potrivit art. 6 al Legii nr.137/2016 **consilierea informațională trebuie să fie acordată de către colaboratorul organului de constatare la care se adresează victima pentru a face plângerea privind infracțiunea săvârșită, ofițerul de urmărire penală și procurorul care instrumentează cazul care au**

obligația de a aduce la cunoștință victimei infracțiunii, în scris sau într-o altă formă accesibilă dacă o cer condițiile speciale ale victimei, informația privind:

- a) serviciile de suport de care poate beneficia victima, subiecții care acordă aceste servicii și condițiile generale de acordare a acestora;*
- b) organul de urmărire penală la care poate depune plângerea privind infracțiunea săvârșită împotriva sa;*
- c) drepturile procesuale de care beneficiază în calitate de parte la procesul penal, conform Codului de procedură penală și Codului de executare;*
- d) măsurile de protecție disponibile, conform prevederilor Codului de procedură penală și ale Legii nr. 105-XVI din 16 mai 2008 cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal, precum și informația cu privire la condițiile și procedura de aplicare a acestor măsuri;*
- e) alte informații solicitate de victima infracțiunii, dacă acestea sunt deținute.*

Suplimentar acestea se pot informa despre serviciile de suport de care pot beneficia prin intermediul liniilor telefonice sau al paginilor web oficiale ale instituțiilor responsabile de acordarea serviciilor de suport și ale altor subiecți cu atribuții în domeniul reabilitării victimelor infracțiunilor.

*În conformitate cu prevederile art. 8 din Legea nr.137/2016 victimele infracțiunilor beneficiază, la cerere, de **consiliere psihologică**, care este asigurată de către psihologii din cadrul subdiviziunilor teritoriale de asistență socială, al organizațiilor necomerciale sau al persoanelor juridice cu scop lucrativ care activează în domeniul reabilitării victimelor infracțiunii și care au fost cooptate în acest scop de către autoritățile publice locale sau de către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale.*

*Victima infracțiunii, potrivit prevederilor art.11 al Legii nr.137/2016 beneficiază de **asistență juridică garantată de stat**, în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală și în condițiile Legii nr. 198-XVI din 26 iulie 2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat, dacă infracțiunea a fost săvârșită pe teritoriul Republicii Moldova sau dacă infracțiunea a fost săvârșită în afara teritoriului Republicii Moldova și victima este cetățean al Republicii Moldova, străin sau apatrid care locuiește legal în Republica Moldova, iar procesul penal se desfășoară în Republica Moldova.*

*Statul acordă și **compensație financiară** victimelor unor infracțiuni în mărimea și în condițiile stabilite de prezenta lege (art.12 al Legii nr.137/2016).*

*Relevant victimelor infracțiunilor comise prin constrângere psihică sunt și prevederile art.15 din Legea nr.137/2016 care stipulează că *la stabilirea cuantumului compensației financiare, acordată de către stat pentru prejudiciul cauzat prin acțiunile violente prin care a fost săvârșită infracțiunea, se iau în calcul:**

- a) cheltuielile de spitalizare, tratament sau alte cheltuieli medicale suportate de victima infracțiunii;*

Un document util, de care ar trebui să țină cont Republica Moldova pentru asigurarea drepturilor victimelor, dar și protecția/reabilitarea lor este Strategia UE privind drepturile victimelor (2020-2025) denumită integral Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor - Strategia UE privind drepturile victimelor (2020-2025)[13] adoptată la 24 iunie 2020.

Din toate cele expuse mai sus, putem afirma cu certitudine că, Republica Moldova, este țara, care mai are un areal imens de lucru la subiectul reabilitării victimelor infracțiunilor.

Cu titlu de concluzie:

1. Infracțiunile comise prin constrângere psihică/violență psihologică/ violență psihică/ abuz emoțional nu sunt mai puțin răspândite decât cele comise prin alte tipuri de violență, ci mai degrabă, invers.
2. Constrângerea psihică/violența psihologică/psihică aplicată față de victimă este mai puțin vizibilă, deci și vicimele acestor infracțiuni deseori preferă să fie mai puțin vizibile, iar infracțiunile propriu-zise, deseori, se petrec „în spatele ușilor închise”.
3. Constrângerea psihică ca și cea fizică reprezintă risc major, în special, pentru sănătatea victimei, mai ales cea mintală. Pe lângă efectele imediate asupra sănătății psihice, ea crește riscul dobândirii unor probleme de sănătate severe pe termen lung.
4. Reabilitarea victimelor infracțiunilor comise cu aplicarea constrângerii psihice, din punct de vedere legal, nu diferă de măsurile de reabilitare aplicate altor categorii de victime.
6. După părerea noastră, acestor categorii de victime, dintre serviciilor de suport prevăzute de lege, atenție sporită ar trebui acordată consilierii psihologice în funcție de categoria de victimă, particularitățile ei de gen, vârstă, categoria de infracțiune, gravitatea traumei primite ș.a.. În acest sens, se impune și reglementarea juridică a activității psihologilor din Republica Moldova, segment, practic, nereglementat.

Referințe:

1. BARON, A. A., RICHARDSON, D.R. Human Aggression. New York, Londra: Plenum Press, ediția a II-a, 1994. 419 p.
2. PAHLVAN, F. Comportamentul agresiv. Iași: Institutul European, 2011. 259 p.
3. MIHAIU, S. Criminalitatea violentă. Semnificații și implicații sociale. București: Pro Universitaria, 2021. 231 p.
4. GĂTEJ, M. Violența în familie. București: Orizonturi, 2021. 236 p.
5. POALELUNGI, M., SÎRCU-SCOBIOALĂ, D. ș.a. Hotărâri explicative în materie penală ale Plenului Curții Supreme de Justiție, Chișinău: Sirius, 2018, p.297.
6. BRÎNZĂ, S., STATI, V. Drept penal. Partea Specială. Vol.1, Chișinău: S.n., 2015 (F.E.-P. “Tipografia Centrală”). 1326p.

7. GRAMA, M., BOTNARU, S., ŞAVGA, A., MARTIN, D. Drept penal. Partea generală. Vol. II. Chişinău: S.n., 2016 (F.E.-P. “Tipografia Centrală”). 336 p.
8. ANTONIU, G., BULAI, C., TOADER, T. ş.a. Explicaţiile Noului Cod penal.Vol.1. Bucureşti: Universul Juridic, 2015. 586 p.
9. <https://dexonline.ro/definitie/constrangere> [Accesat: 29.12.2021]
10. <https://dexonline.ro/definitie/violenta> [Accesat: 29.12.2021]
11. VREMIŞ, M. Profilul femeilor victime ale violenţei / Biroul Naţional de Statistică, Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), Entitatea Naţiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen şi Abilitarea Femeilor (UN Women). – Chişinău: S. n., 2016 (F.E.-P. “Tipografia Centrală”). – 48 p. // [Accesat: 20.12.2021] Disponibil: www.statistica.gov.md/public/files/Cooperare_internationala/PNUD/10_tablouri_femei_RM/prof_7_victime.pdf
12. Legea nr.137/2016 din 29.07.2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracţiunilor. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.09.2016, nr. 293-305.
13. dep.ro/afaceri_europene/afeur/2020/fi_2975.pdf